

SKUP 2008 – 42

Prosjekt:	Ambulansesaken/Ali Farah-saken
Medarbeider:	Kjetil S. Østli
Publikasjon:	Aftenposten, A-magasinet
Publisert:	Oktober 2008
Medium:	Magasin
Tema:	Samfunn

SKUP-Metoderapport

Journalist: Kjetil S. Østli Aftenposten A-magasinet

Sak: Ambulansesaken/Ali Farah-saken

Metode: Gå gjennom en svært omtalt sak på ny.

Publisert: A-magasinet, 3. oktober 2008.

Aftenposten, Boks 1, 0051 Oslo. Telefon: 22863000.

Kjetil S. Østli, Trondheimsveien 26 C, 0560 Oslo, tlf: 97190411

1. Introduksjon

Ca. klokken 17.00 den 6. august 2007 ble Ali Farah slått ned i Sofienbergparken i Oslo.

Ambulansen ankommer parken 17.13, og drar syv minutter senere, uten Ali Farah.

Kort tid etter blir Ali Farah støttet bort til gresset, og det er nå fotograf Caroline Drefvelin tar bildet (senere kåret til Årets bilde) som, koblet med utsagn fra Ali Farahs samboer og enkelte andre vitner, ble "sannheten" om ambulansesaken: Somalieren Ali Farah liggende blodig, tilsynelatende bevisstløs og livstruende skadd i gresset, forlatt av det norske helsevesenet.

Resten er historie. Og historien som ble gjenfortalt i over ett år handlet om offentlig rasisme og diskriminering i helsevesenet, om to ambulansesjåførere som hadde nektet å hjelpe en hardt skadet mørkhudet pasient.

På ett døgn gikk ambulansesjåførene fra å være ukjente til å bli blant Norges mest omtalte. Beskyldningene mot dem var svært alvorlige. De skal altså ha "gamblet" med en persons liv, og motivet for dette var rasistisk eller diskriminerende.

Denne historien gjorde meg, og store deler av Norge, oppbrakt. Problemet for pressen, for "motparten" (ambulansesjåførene) og for saken, var at de involverte og arbeidsgiveren Ullevål universitetssykehus, grunnet lovpålagt taushetsplikt, ikke fikk fortalt sin versjon. Dette burde allerede den gang fått varselklokkene til å ringe.

Men denne tausheten bidro til et voldsomt mediekjør mot to vanlige personer.

Og da sykehuset i første pressekonferanse ikke ville innrømme feil, men kun beklaget "uhensiktsmessig språkbruk" fremfor å legge seg flat på dette punkt, så gjorde det sitt til at "Ambulansesaken" ble en av 2007s største nyhetssaker.

- Den startet en stor debatt om offentlig rasisme, og de to ambulansesjåførene ble beviset og symbolet på denne rasismen.
- Offerets samboer, Kohinoor Nordberg, ble kåret til *Årets nordmann* av tidsskriftet *Ny Tid*.
- Politiet etterforsket saken og ga ambulansesjåførene bøter for utilbørlig oppførsel.
- Ullevål universitetssykehus iverksatte gransking.
- Fylkeslegen i Oslo og Akershus gransket saken og konkluderte med at etnisk diskriminering, som kan forstås med rasistiske overtoner, hadde funnet sted. Saken ble sendt til Statens helsetilsyn, som i februar i fjor, ga kritikk til ambulansesjåførene, men konkluderte at det ikke var grunnlag for å si at de handlet rasistisk/diskriminerende.
- Likestillings- og diskrimineringsombudet konkluderte med etnisk diskriminering.
- Ambulanser ble etter hendelsen i Sofienbergparken forsøkt hindret i utrykninger, ambulansesjåførere skal ha bli ropt etter og spyttet på.
- Antall ambulansetransporter til Legevakten har økt kraftig etter hendelsen fordi mange frykter å gjenta det som skjedde i Sofienbergparken.

- Det var rett før valget, og mange politikere, blant annet Kristin Halvorsen, tok raskt side i saken, uten å kjenne saken fra begge sider.
- Ett år senere skulle over 6000 artikler ha vært produsert om hendelsen, og følgene av den.

Ikke i noen av dem fikk ambulansesjåførene selv komme med sin versjon. Det spesielle med denne saken var at sannheten om den så raskt ble etablert, til tross for at motpartens forklaring manglet.

- www.aftenposten.no, 21.27 samme kveld: ”Ambulansepersonellet nektet å ta med seg skadede Ali (37) fordi han hadde tisset på seg.”
Og videre i samme sak: ”- Hadde det vært en hvit dame som lå blødende i parken, så hadde ikke dette skjedd, sier hun (pasientens samboer. Journ. anm.).”
- 22.47 samme kveld skriver www.vg.no: ”Ambulansepersonellet skal ikke ha sjekket helsetilstanden til mannen. De skal også ha opptrådt hånlig mot mannen, ifølge flere vitner VG Nett har snakket med.
- VG, 7. august: ”- Alle mennesker har krav på samme behandlingen i Norge, enten man er svart, hvit, kvinne eller mann. Dersom det som er kommet fram i denne saken stemmer, er det totalt uakseptabelt, sier Sylvia Brustad til NTB.”
- Aftenposten, 8. august: ”- Dette er nok et eksempel på institusjonell diskriminering. Etnisk norske blir behandlet på en måte, mens innvandrere blir behandlet på en annen måte. Dette hadde ikke skjedd mot en hvit mann, sier advokat Abid Q. Raja.”
- 9. august siteres finansminister Kristin Halvorsen i flere medier: ”Kunne dette skjedd hvis det var en hvit småbarnsfar? Sannsynligvis ikke.” Halvorsen oppfordrer kort tid etterpå, i partilederblogger sin, folk til å møte opp i en minnes- og støttemarkering til Obiora og Ali Farah.
- Forfatter Anne Holt skriver i en helsides kronikk i Aftenposten, 10. august, et svar til sykehusledelsen som benekter å ha gjort feil: ”...Det finnes ingen jævla svartskalle eller nigger i dokumentene på direktørens skrivebord, og han kan derfor fastslå at det var en ren tilfeldighet at offeret for ringeakt og mangel på omsorg og hjelp var en mann av afrikansk opprinnelse. Tro det, den som orker...ambulansefolkene så en svarting med piss i buksen.”
- Aftenposten 13. august: ”På pressekonferansen onsdag ettermiddag avviste Ullevål universitetssykehus alle påstander om rasistiske holdninger i behandlingen av den 37 år gamle småbarnsfare, som ble slått ned i Sofienberg-parken mandag ettermiddag.
 - Jeg vil spørre folkene i sykehusledelsen rett ut: Er det greit at folk med ulik nasjonalitet kaller hverandre for svin? Er det måten å takle rasismeproblemet i Norge på? spør hun (Kohinoor Nordberg, Ali Farahs samboer, journ. anm.).
 - For vi har helt åpenbart et rasismeproblem i Norge, sier hun.
 - Det faller på sin egen urimelighet at dette ikke var rasistisk motivert. Om ikke ordene var direkte rasistiske, så var dette i hvert fall en rasistisk handling, sier hun til Aftenposten.no.

(Til orientering: Sykehuset forsvarte sjåførene de første dagene, men da presset økte, gjorde ledelsen helomvending: støtten til sjåførene forsvant, og dårlige holdninger i sykehuset skulle nå granskes.)

Historien tok altså form allerede første kvelden, og på kort tid var flere sannheter etablert:

- Ambulansepersonellet hadde nektet å ta med en tilsynelatende bevisstløs mann med livstruende hjerneskade.
- De hadde ikke undersøkt pasienten, ikke engang tatt i ham.
- De hadde opptrådt hånlig og menneskeforaktende og forlot ham fordi han hadde tisset på seg.
- Årsaken var rasisme/etnisk diskriminering og/eller diskriminering av rusede pasienter.

2. Når og hvordan kom arbeidet i gang, hva var ideen som startet det hele?

Nøyaktig ett år etter hendelsen i Sofienbergparken fikk jeg en e-post fra en leser.

Hun hadde maillet meg nesten fem år tidligere for å gi ros for et portrett jeg skrev om kronprins Haakon. Da jeg den gangen takket henne, skrev jeg at hun måtte si fra om hun en dag hadde et tips, og august 2008 kom e-posten: ”Er du sikker på at fremstillingen av det som skjedde i Sofienbergparken er korrekt? Er du sikker på at beslutningen om ikke å frakte Ali Farah til sykehus var rasistisk motivert, og ikke skyldes en feilvurdering?”

Jeg hadde inntil da vært sikker. Jeg hadde ikke vurdert andre forklaringer enn det som kom frem den første uka etter hendelsen.

Da en av ambulansesjåførene tidlig i saken ble sitert på at han under lignende omstendigheter ville ”gjort det samme igjen”, så ble de fleste bare enda sikrere.

Og vi reagerte heller ikke da daværende statsråd Manuela Ramin Osmundsen i en tale 28.

november 2007 brukte drapet på Benjamin Hermansen og Ali Farah-saken som to likestilte eksempler på rasisme i Norge.

Selv da jeg senere leste nyheten om at Statens helsetilsyn hadde gransket saken, men funnet at det IKKE var grunnlag for å si at ambulansepersonellet handlet rasistisk eller etnisk diskriminerende, hadde jeg sagt meg enig i alle som mente Helsetilsynet opptrådte feigt, blant annet lederen i avisen Aften, som uttalte at konklusjonen var ”forbløffende mild”.

Men jo mer jeg tenkte på tipset, desto mer følte jeg at noe manglet.

Hvorfor hadde vi konkludert med rasisme? Var det basert på fakta eller følelser? Kunne rasisme klikke inn samtidig i to erfarne paramedics? Ville de sette en pasients liv i stor fare fordi han var mørk? Eller fordi de trodde han var ruset?

Da kom ideen om å gå gjennom hele ”ambulansesaken” på nytt.

Det har aldri vært tvil om at ambulansesjåførene fortjener kritikk for jobben de gjorde denne dagen, og for utsagnene de kom med etter episoden med urineringen. Men hvilke bevis har vi på at skandalen skyldtes rasisme/diskriminering?

3. Kort beskrivelse av organiseringen av arbeidet

Hovedmål: Finne ut hvorfor vi konkluderte med rasisme/diskriminering.

Hypotese: ”Ambulansesaken”s utspring kan skyldes misoppfatning av pasientens hodeskade, og at en serie gale avgjørelser (bemerkninger etter urineringen/nekte å transportere pasienten selv fordi de anså ham som et ordensproblem/overlate transporten av ham til politiet) oppsto som følge av at de ikke oppdaget omfanget av pasientens skade.

For å komme dit, satte jeg meg tre delmål:

1. INTERVJU: Få ambulanspersonellet i tale, for å høre deres forklaring på beslutningen om ikke å transportere Ali Farah. Kryssjekke dette med vitneavhør, eksperter i akuttmedisin og Statens helsetilsyns grundige gjennomgang av saken.
2. DOKUMENTER OG MEDISINSK RESEARCH: Lete frem alle dokumenter jeg kunne finne for så sannferdig som mulig fortelle hva som hadde skjedd. Intervjue eksperter i akuttmedisin og sette meg inn i ambulansesjåførers retningslinjer og prosedyrer, for slik å forsøke å se hendelsen fra ambulansesjåførers ståsted og vurdere om det de gjorde var i henhold til prosedyrer og praksis. Studere vitneforklaringene fra Sofienbergparken og kryssjekke disse mot granskingene som konkluderte rasisme/diskriminering.
3. PRESSEDEKNINGEN: Analysere pressedekningen de to første ukene, og lete etter hvordan rasisme/diskriminering ble etablert som forklaring. Analysere hvordan sannhetene om saken ble befestet.

Felles for alle delmålene: Jeg ville undersøke om ”sannhetene” som raskt ble etablert i pressen (se nederst på punkt 1) holdt vann.

Problemstillingen ble noe endret underveis. Etter hvert ønsket jeg også at saken skulle vise mekanismene for hvordan en ”sannhet” blir en sannhet, og hvor lett vi aksepterer den som sann bare den sies ofte nok.

4. Arbeidet

4.1. Tilgang

Ambulansesjåfør Erik Schjenken hadde vært stoppet av taushetsplikten, men sa ja på vår hendelse (fordi hans psykiater på denne tiden hadde anbefalt ham å ta opp kampen mot rasismeanklagene, i et håp om at det ville bedre hans helsetilstand. Han led, ifølge psykiateren, av posttraumatisk stress-syndrom, og hadde selvmordstanker).

Schjenken fritok sin psykiater fra taushetsplikten, som gjorde det mulig for meg å sjekke opplysningene Schjenken ga vedrørende sin helsetilstand.

Schjenkens makker informerte via sin advokat at hans klient var for nedbrutt til å møte journalister. Men jeg fikk via hans advokat svar på konkrete spørsmål.

4.2. Vitneavhørene

Jeg startet med å studere politiets avhør av vitnene i Sofienbergparken. De utgjør kjernen i arbeidet, fordi det er her rasismeanklagene oppstår. (Da ambulansen forlot parken, ble det ropt ”Vi kan anmelde dem for rasisme!”)

Vitneforklaringene var for meg svært interessante. For nesten ingen av vitnene har noe konkret å vise til på Politiets spørsmål om de har sett eller hørt noe rasistisk.

Men noen sier at summen fikk dem til å tenke rasisme/diskriminering, og at de ikke trodde dette kunne skjedd en hvit mann/dame i Frognerparken.

Rasismeanklagen, som knuser to ambulansesjåførere, skyldes altså kun en antagelse om ambulansesjåførenes motiver og en mulig *tolkning* av deres opptreden. Og det er ingen tvil om at, hvis man bruker rasisme som forklaring, så kan serien av feil og gale valg passe inn i det bildet. Problemet er at den alvorlige anklagen ikke bevises.

Andre vitner tolket det ikke som rasisme, men mente at personellet hadde opptrådt uprofesjonelt. Det er altså et sprik i forklaringen.

Utsagnene

Det er sagt at ambulanspersonellet opptrådte arrogant fra første øyeblikk de ankom parken. Men ifølge vitneforklaringene virker det som om situasjonen i parken først blir betent ETTER urineringen og ambulanspersonellets reaksjon på den.

Det er først nå de svært omtalte utsagnene ”Din jævla gris”, ”Toget er gått for denne mannen” og ”Han står oppreist, han dør ikke” kommer. De er uomtvistelig støtende. Men gjennom avhørene fremstår utsagnene som en uprofesjonell reaksjon på å bli tisset på av en mann de hadde tolket som ikke alvorlig skadd. Ikke som utslag av rasisme.

Undersøkte ambulansesjåførene Ali Farah?

Det er hevdet at ambulansfolkene verken tok på eller undersøkte Ali Farah, og dette er omtalt i pressen. Hadde vi tidligere lest dokumentene i saken, ville vi også oppdaget at påstanden vanskelig kan være riktig, i og med at ambulansesjåførene minutter senere utfyller en journal med detaljer om Ali Farahs helsetilstand, der de også konkluderer at pasienten skal ha legetilsyn, men at Politiet står for transporten.

Noen få vitner, som hevder ambulansesjåførene aldri berørte Farah, mener det var Farahs venner som løftet ham opp. Flertallet sier de ikke så hvordan Farah kom seg opp. Andre vitner det var ambulansfolkene som løftet ham opp. Det er også her et sprik i forklaringene, som ikke er kommet frem i pressens dekning. Schjenken sier det er ulogisk at tilskuere skulle tørre å reise opp en skadet mann når paramedics er tilstede.

Vitner hevder at pasienten uansett ble undersøkt for dårlig til å konkludere at han ikke var alvorlig skadet. Statens helsetilsyn har i sin granskning godkjent undersøkelsen (men ikke valget om ikke selv å transportere ham til Legevakten) Det leder oss over til instruksjer og prosedyrer om *undersøkelse*, som jeg skal komme tilbake til.

Gjennom mediedekningen fikk man også inntrykk av at Ali Farah ble forlatt liggende bevisstløs (Jmr. Årets bilde). Men ifølge vitneforklaringen ble han lagt ned i gresset *etter* at ambulansen forlot stedet. Det er nå Årets bilde blir tatt, som ifølge mange er et rystende dokument på rasisme. Erik Schjenken viser til at pasienten sto da de dro, og at de altså ikke hadde oppdaget hvor alvorlig skaden var.

Ambulansesjåførene avviser i avhør at deres opptreden skyldtes rasisme. De sier planen var å ta pasienten til legevakten, og at de ledet ham mot bilen da pasienten tok frem penis og urinerte slik at det sprutet på sjåførens sko/bukse, for deretter å urinere på ambulansen. Dette bør være uproblematisk for erfarne paramedics, som daglig må forholde seg til blod, urin, oppkast og ekskrementer. Sjåførenes forklaring er at etter å ha gitt pasienten en svært tilfredsstillende Glasgow Coma Scale-score (14 av 15 poeng, som tilsier sjekk hos lege, men ikke til sykehus) tolket de derfor Farahs urinering som en viljestyrt provokasjon fremfor som resultat av hjerneskade.

I avhørene ser man altså to svært ulike forklaringer.

Farahs samboer/vitner tolker pasienten som alvorlig skadet, ambulansesjåførene gjør ikke det. Vitner tolker urineringen som effekt av skadene, ambulansesjåførene tolker den som viljestyrt og provoserende. Vitner mener at ambulansesjåførenes må ta med pasienten, ambulansesjåførene mener pasienten nå er et ordensproblem som politiet får ta seg av. Den ene parten hevder feilene skyldes rasisme og grumsete holdninger. Den andre mener feilvurdering av skade var årsaken.

Etter å ha lest vitneforklaringene, kryssjekket jeg disse med Fylkeslegens rapport, som konkluderte med ”klart diskriminerende oppførsel, og som kan forstås med rasistiske overtoner”.

Fylkeslegens konklusjon kom som en ”godkjenning” av de anklagene som allerede var fremsatt. Det interessante er at Fylkeslegen skrev at konklusjonen var basert på *samstemte vitneforklaringer*. Leser man vitneforklaringene, ser man at det ikke medfører riktighet.

Forklaringene er *ikke* samstemte. De er mer preget av sprik.

Det er teoretisk mulig at ambulansesjåførens oppførsel skyldes diskriminering/rasisme, men det er ikke lett å se hvor i sakens dokumenter Fylkeslegen finner dekning for det.

4.3. Intervju med Schjenken

I første intervju med Erik Schjenken sa han blant annet:

- Vi gjorde en stor feil den dagen. Makkeren min skulle ikke sagt det han sa, og vi skulle tatt ham med til Legevakten. Men feilene gjør oss ikke til rasister. Jeg har på mine vel 10 000 oppdrag aldri fått en anmerkning. (Det siste punktet sjekket jeg med tre av Schjenkens overordnede i Ambulansetjenesten. De fortalte at han var en av tjenestens mest betroede menn, at han hadde et godt rykte, og at han gikk for å ha en nærmest ”magisk klinisk blikk” på å oppdage skader. Men denne evnen sto ham altså ikke bi denne ettermiddagen.)
- Vi oppdaget ikke hjerneskaden. Både min makker og jeg tok *Glasgow Coma Scale* på pasienten. Vi ga ham begge 14 av 15 poeng, som ikke tilsier akutt innleggelse, men legesjekk på Legevakten. Det var også planen til han urinerte på ambulansen og på makkeren min.
- Vi gambler ikke med folks liv. Hadde vi oppdaget at han var livstruende skadd, ville vi selvfølgelig kjørt ham direkte til sykehuset. Men vi ble lurt av skadens omfang, og vi oppfattet deretter urineringen som en viljestyrt provokasjon.
- Ufrivillig vannlating er et tegn på alvorlig hodeskade. Men jeg har på mine vel 10 000 oppdrag aldri sett en tilsynelatende viljestyrt urinering som følge av hjerneskade, men jeg har i ettertid lært at det kan forekomme. Men vi oppfattet ham altså som et ordensproblem.
- Vi anså pasienten feilaktig for å være et ordensproblem. Det var etablert praksis at politiet bisto med transport av pasienter vi oppfattet som ordensproblem. Det har skjedd med hvite i både Frognerparken og Theatercafeen. Vi antok da at politiet ville transportere ham til Legevakten, men denne avtalen var ikke god nok. Den feilen vil jeg angre resten av mitt liv.
- Vi forlot ikke Ali Farah bevisstløs i gresset, slik mange tror etter å ha sett det som ble kåret til Årets bilde. Han sto da vi dro.
- Jeg har vært sykmeldt siden hendelsen. Jeg kommer til å angre denne feilen resten av mitt liv. Men jeg er ingen rasist.

4.4. Akuttmedisin

Jeg forsøkte å sjekke ambulansesjåførenes handlinger og valg opp mot eksperter i akuttmedisin. Å innhente informasjon om akuttmedisin, nevrologi og hva en paramedic skal gjøre på et skadested viste seg først vanskelig. Flere jeg kontaktet mente saken var for betent til at de ønsket å uttale seg. De ville snakke anonymt. Andre var villige til å snakke generelt om akuttmedisin, men ikke om den konkrete saken.

Det ble hevdet i mediene at pasientene skulle blitt transportert rett til sykehuset. Det er etterpåkløskap. Det var først senere at skadens omfang ble oppdaget. Statens helsetilsyn har på dette punkt støttet ambulansesjåførene.

Ambulansesjåfør Erik Schjenken mener det tragiske i Sofienbergparken oppsto da de ikke så tegn på alvorlig hodeskade hos pasient. Eksperter forteller at det er mulig å bli lurt av skadens omfang. Symptomene kan en sjelden gang være svakere enn skaden tilsier.

Vitner sier at Ali Farahs fall og smellet da bakhodet traff asfalten i seg selv var så stygt at det måtte være alvorlig. Det var det også. Men hver helg blir unge menn slått ned, og ofte er synet av det styggere enn skaden. Det trenger altså ikke være et argument for eller mot noe.

Men kjernen i Ali Farah-saken, i tillegg til feiloppfatningen av pasientens skade, er reaksjonen på urineringen. Det er her skandalen oppstår. Flere eksperter forklarte at enhver ambulansesjåfør vet at ufrivillig vannlating (f.eks liggende, uten å åpne buksa) kan være tegn på alvorlig hodeskade, men at tilsynelatende *viljestyrt* urinering (stående, og tilsynelatende bevisst åpne buksa, som Schjenken og makkeren beskriver) som følge av hjerneskade skjer svært sjelden. Petter Andreas Steen sier til A-magasinet at man ikke kan forvente at en Paramedic kjenner til dette, og at heller ikke ”mange leger ville skjønt det”.

Noe av fordømmelsen mot ambulansesjåførene går på at de ikke undersøkte pasienten, eller brukte for kort tid på dette. Ved å lese gjennom prosedyrer og manualer for ambulanspersonell gikk det frem at det skal ta mellom 15-30 sekunder, ifølge retningslinjer i Pre Hospital Life Support, å gjennomføre en initialundersøkelse for vurdering av akuttinnleggelse eller tilsyn på legevakt. Fordi hvert sekund kan i akuttsituasjoner bety liv eller død. Og at mye av disse undersøkelsene gjøres ved å se på motorikk, bevegelighet i armer og bein, respirasjon, altså mye av undersøkelsen er gjort *før* man har direkte kontakt med pasient.

Schjenken og makkeren hevder at planen var å transportere Farah til Legevakten, og at de støttet ham mot ambulansen da urineringen oppsto. Det var da de sa til politiet at pasienten nå var et ”ordensproblem”. Ambulansepersonellet skriver i journalen rett etter retur fra parken at ”*politiet ordner transp. For pasient.*”

Flere kilder bekreftet at det faktisk fantes en praksis med å overlate pasienter betraktet som ordensproblem til politiet, men at praksisen ikke var nedfelt i instruksene. Schjenken innrømmer at avtalen med politiet var for dårlig. Retningslinjer rundt dette er etter Ali Farah-saken endret og tydeliggjort.

Etter at rasismeanklagene etter A-magasinet oppslag stilnet i høst, har enkelte kritikere påpekt at ambulansesjåførene uansett har opptrådt diskriminerende overfor rusede pasienter (fordi de antok at Ali Farahs oppførsel skyldtes rus).

Da utelukker man nok en gang muligheten for at feilene oppsto da de ikke oppdaget hjerneskadens omfang.

Ifølge ambulanspersonellets ledelse skal duoen som dro til parken være godt trent på å kjenne igjen situasjoner med mulig rus og psykisk ustabile pasienter. I denne situasjonen så ambulansesjåførene en pasient som hadde tegn og symptomer som kunne skyldes flere forskjellige tilstander. De tolket symptomene som en mulig russituasjon med utagering i tillegg til hodeskade. Dette, ifølge dem selv, påvirket hvordan de vurderte behovet for akutt helsehjelp og rammene rundt transporten.

4.5. Kilder på sykehuset.

En sjef på Ullevål universitetssykehus, som kort tid etter hendelsen i Sofienbergparken hadde forsvart ambulansesjåførene i mediene (sagt at de handlet i henhold til prosedyrer), turte, i likhet med flere andre, heller ikke uttale seg. Hun hevdet at hun som følge av uttalelsene sist gang hadde blitt drapstruet.

Flere på Ullevål ønsket å snakke (samtlige jeg snakket med mente ambulansesjåførene hadde gjort feil, men at den massive straffen var ute av proporsjoner), men de fryktet reaksjoner fra ledelsen. Ledelsen hadde først støttet ambulansesjåførene, for deretter å trekke støtten da presset økte og helseminister Sylvia Brustad ønsket å granske omfanget av rasisme/diskriminering i helsevesenet.

Men etter hvert fikk jeg flere anonyme kilder som kunne fortelle om sykehusledelsens panikkartede behandling av saken. De fortalte at Erik Schjenken (makkeren hadde da sagt opp som følge av presset mot ham) var blitt en så stor belastning for sykehusets omdømme at han ikke skulle få tilbake jobben, selv om Helsetilsynet hadde frikjent ham for rasismeanklagene. Ifølge mine kilder skulle han forflyttes til en jobb hvor han ikke var synlig. Ifølge Schjenken fikk han tilbud om å kjøre postbil. Kildene var til god hjelp i og med at sykehusledelsen til A-magasinet sa de støttet Schjenken og ønsket ham tilbake i jobb.

Sykehusdirektør Tove Strand hadde ikke tid til å la seg intervju av A-magasinet.

5. Pressens dekning

Målet var å se når og hvordan bildet av hendelsen ble tegnet, og hvem som var kilden. Som jeg viste innledningsvis, ble sannheten om Ali Farah-saken raskt etablert i norske medier.

Jeg leste gjennom Aftenposten, Dagbladet og VG dag for dag fra 7. august 2007 og de to neste ukene. Jeg fikk også hjelp fra nettavisfolket til å gå gjennom nettoppdateringene til de ulike nettavisene. Jeg så også gjennom flere nyhetssendinger på NRK og TV2.

Ekstra interessert ble jeg da jeg gikk gjennom artiklene/sendingene og så at noen få navn, i tillegg til Mari Kohinoor Nordberg, ofte gikk igjen som vitne og kilde på hendelsen i parken. Da jeg gikk tilbake til vitneforklaringene til disse fire oppdaget jeg at to av dem (som i intervjuer sier de kjenner Ali Farah) var sendt fra Organisasjonen mot offentlig diskriminering (OMOD).

Jeg stusset over dette, for OMODs leder Akhenaton de Leon har vært en part i saken. I et brev til daværende helseminister Sylvia Brustad i mars 2008 forsøkte han å motvirke at Erik Schjenken, som da forsøkte å komme tilbake i jobb, skulle få tilbake stillingen *”der de tilbyr service til publikum...(er) dette signalet man ønsker å sende til Oslos befolkning, som består av 25 % mennesker med minoritetsbakgrunn?”*. Tilfeldig eller ikke: I april, måneden etter, skrev da også sykehusledelsen i en pressemelding at Erik Schjenken ikke skal *”tilbakeføres til pasientrettet virksomhet”*.

Jeg kontaktet politiet for å høre hvilken rolle OMOD spilte i etterforskningen. Da kom jeg over et brev fra etterforskeren på saken, sendt til de Leon, OMOD-lederen. Der advares OMOD-sjefen mot å involvere seg i etterforskningen. Det viste seg at i tillegg til de to vitnene som ikke ønsket å forklare seg for politiet, kun til OMOD, kunne De Leon også opplyse om at også to andre vitner (deriblant moren til De Leons barn, ifølge en weblog på www.dagbladet.no) også var skeptiske til politiet og at OMOD skulle bistå politiet med deres erklæringer. Dette advarte politimannen på det sterkeste mot, med henvisning til at det da kunne se ut som om vitneforklaringer ble *”koordinert”* og at det kunne bli oppfattet som *”vitnepåvirking”*.

Det interessante med de fire som ville forklare seg til OMOD er at de er samstemte, og at de samlet fortalte en til dels annen historie enn flertallet av de andre vitnene, og at det er disse

som, i tillegg til Mari Kohinoor Nordberg, oftest går igjen som mediernes kilder i ambulansesaken. Disse fem bidro til sannheten om hendelsen i Sofienbergparken. Jeg har ingen grunn til å tro at disse har koordinert sine forklaringer, jeg tror rett og slett det var slik de tolket hendelsen i parken, og handlet i det godes hensikt (kamp mot rasisme). Problemet oppstår når deres tolkning alene får prege saken. Da glemmer vi å se saken fra to sider.

Hvordan pressen innledningsvis bedre skulle håndtert en motpart som har taushetsplikt, vet jeg ikke. Men de dokumentene som etter hvert ble produsert om saken, burde vi lest nøye. Her har vi forsømt vår oppgave.

- Hvorfor vurderte vi ikke muligheten for at en feilvurdering lå bak?
- Når vi møtte en vegg av taushetsplikt, burde vi satt oss inn i ambulanspersonellens prosedyrer og praksis og kryssjekket dem med deres jobb i parken.
- Hvorfor sjekket vi ikke vitneforklaringene grundigere?
- Hvorfor reagerte vi ikke da Fylkeslegen kom med sin konklusjon ("*klart diskriminerende oppførsel, og som kan forstås med rasistiske overtoner*") basert på "*samstemte vitneforklaringer*" når vitneforklaringene spriket?
- Hvorfor reagerte vi ikke da diskrimineringsombudet la frem sin konklusjon?

I den skriver ombudet at helheten "*under tvil gir grunn til å tro at etnisitet har vært medvirkende...bevisbyrden går derfor over på ambulanspersonellet som må sannsynliggjøre at det var andre årsaker (enn etnisk diskriminering, min. anm.)*."

Ambulansesjåførene må altså, i henhold til diskrimineringsloven, selv bevis at beslutningen om ikke å ta med Ali Farah ikke skyldtes etnisk diskriminering. Men ombudet skriver oppsiktsvekkende i samme konklusjon at de faktisk IKKE har innhentet forklaringer fra ambulansesjåførene, fordi de mente at de hadde nok dokumentasjon allerede (blant annet avhør gjort av politiet der rasismespørsmålet kun utgjør en ørliten del av avhøret).

Ombudet konkluderer altså at ambulanspersonellet diskriminerte på grunn av etnisitet eller hudfarge fordi ambulanspersonellet ikke klarte å motbevise det. Uten at de to verken blir varslet om granskningen eller får sjansen til å gi sin forklaring.

Det er trist at vi journalister ikke tok tak i dette da rapporten forelå. Selv om man har gjort en stor feil, har man krav på rettfærdig juridisk behandling.

6. Fortellende journalistikk

I A-magasinet jobber vi med fortellende journalistikk. Dramaet i parken, etterspillet og viktige hendelser etterpå, hadde så mye handling og detaljer i seg, at vi så potensialet til å lage en fortelling. Dette lot seg gjøre fordi det fantes så mange vitner til saken og så mye dokumentasjon at mye kunne fortelles scenisk.

Jeg organiserte det slik at jeg valgte ut noen nøkkelscener, der jeg visste at det var handling:

1. Hendelsen i parken. 2. Medieeksplosjonen dagen etter. 3. Fylkeslegens rapport. 4. Diskrimineringsombudets konklusjon. 5. Schjenken får vite at han ikke får jobben tilbake. Deretter ba jeg Schjenken rekonstruere det han selv husket fra disse hendelsene. I tre intervjuer ba jeg ham gå gjennom detaljene igjen og igjen.

Jeg intervjuet også hans samboer og hans psykiater for å forsøke å verifisere Schjenkens opplysninger om traumene saken hadde påført ham.

Scenen fra de syv minuttene i parken ønsket jeg ikke gjenfortelle helt scenisk. Til det er det for mye som har kommet frem i granskinger i ettertid, som må med. Metoden her var å beskrive ambulansesjåførens versjon og sette det opp mot vitnene og Helsetilsynets granskning.

7. Møte mellom Farah og Schjenken?

Da jeg arbeidet med saken, ønsket Erik Schjenken å møte Ali Farah for personlig å beklage feilene som var begått og for å forklare at de ikke skyldtes rasisme. For å komme til Farah, ringte jeg Kohinoor Nordberg for å be om et møte.

Innledningsvis stilte hun seg ganske positiv til dette, og hun var også åpen for at Schjenkens forklaring kunne ha noe ved seg. I neste samtale snudde hun og satte følgende premiss for at Schjenken skulle få møte dem: Schjenken var kanskje ikke verre enn andre, men han måtte innrømme at hans dårlige holdninger var representative for helsevesenet.

Det ble aldri et møte.

7. Problemer

- Man kan aldri vite om de to ambulansesjåførene faktisk handlet i et samstemt anfall av rasisme/diskriminering. Men det er flere argumenter for at skandalen skyldes feilvurderinger.
- Kun den ene ambulansesjåføren ønsket å stå frem. Dette er synd da det var Schjenkens makker som kom med den mest omtalte uttalelsen til Ali Farah ("Din jævla gris"), og som på radiologgen etter hendelsen kom med harde meldinger og irritasjon over å bli "pisset på". Selv om makkeren forklarte og beklaget via advokaten hvorfor han reagerte som han gjorde, hadde saken vært sterkere hvis begge to sto frem. For selv om Schjenken og makkeren er samstemte på hva som skjedde og hvorfor, er det problematisk når Schjenken bruker "vi" om seg og makkeren når kun en står helt frem.
- Jeg ønsket å fortelle deres versjon uten å bli deres forsvarer. Derfor forsøkte jeg gjennom hele saken å minne leseren om at det ble gjort feil. Jeg forsøkte også å flette inn den rettmessige kritikken de hadde fått (advarsel fra Statens helsetilsyn), selv om denne allerede var godt kjent for offentligheten.

8. Arbeidstid

Jeg jobbet med denne saken ved siden av andre prosjekter, men brukte kanskje en måned til sammen.

9. Erfaringer

- At svært omtalte saker ikke nødvendigvis er uttømt og ferdige. Det gjelder bare å se på dem med nye øyne.
- I redaksjonen var stemningen passe laber da vi lanserte ideen om å gå gjennom "ambulansesaken" på ny. Men har man magefølelse på noe, bør man forsøke å følge den.
- At man i svært omtalte saker glemmer hva det hele startet med. Man bare følger opp og følger opp.
- At når man møter taushetsplikt, bør man gjøre hva man kan for å se saken fra den taushetsbelagte parts side.
- At rasisme er svært følelsesladet, og at følelser fort skygger for fakta. Feil på feil om hendelsen ble gjentatt i debatten som fulgte.

10. Etterspill

Det er umulig å vite hvilke konsekvenser som skyldes A-magasinet sak. Men etter A-magasinet oppslag ble "Ambulansesaken" igjen en av årets store saker i norsk presse.

- Debatten rullet i mange uker.
- Rettssaken (i desember 2008) mot Erik Schjenken endte med frifinnelse.
- Likestillings- og diskrimineringsnemnda vurderer nå ambulansesjåførenes anke.
- Erik Schjenken har varslet arbeidsrettssak mot Ullevål universitetssykehus.

- Ullevål universitetssykehus har igjen gjort helomvending. Ledelsen støtter nå ambulansesjåførene, og i et brev til nemnda ifb ankesaken retter de sterk kritikk til Diskrimineringsombudet for saksbehandling, manglende rettsvern og konklusjonen om at ambulansesjåførene handlet etnisk diskriminerende.
- Likestillings- og diskrimineringsombudet kommer trolig til å forandre praksis på innhenting av den anklagedes forklaring, fra å gå via arbeidsgiver til å kontakte de anklagede direkte.
- Ali Farah og Erik Schjenken har møttes og skværet opp.
- Schjenken har klaget flere statsråder (for det han mener er forhåndsdomming) inn til Sivilombudsmannen.
- Schjenken holder foredrag, blant annet for Redaktørforeningen og i videregående skoler, og han skriver på en bok. Han sier han fortsatt er mentalt ustabil som følge av anklagene mot ham, men at han er i ferd med å få livet tilbake.

Oslo, 16. januar 2009